

LUCYNA MYSZKA-STRYCHALSKA
PAULINA PERET-DRAŻEWSKA
MATEUSZ MARCINIAK
EWA KARMOLIŃSKA-JAGODZIK
BOŻENA KANCLERZ

MŁODZIEŻ AKADEMICKA W OKRESIE PANDEMII COVID-19:
SYTUACJA ZAWODOWA I MATERIALNA
– EGZEMPLIFIKACJE BADAWCZE

1. MŁODZIEŻ AKADEMICKA W CZASIE PANDEMII

Pandemia wirusa SARS-CoV-2 i choroby COVID-19, którą wywołuje nie pozostaje bez znaczenia dla jakości życia doświadczających ją ludzi. Wprowadziła

Dr LUCYNA MYSZKA-STRYCHALSKA – Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzieży, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Szamarzewskiego 89 (bud. D), 60-568 Poznań; e-mail: lucyna.myszka@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2973-1379>.

Dr PAULINA PERET-DRAŻEWSKA – Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzieży, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Szamarzewskiego 89 (bud. D), 60-568 Poznań; e-mail: pperet@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9228-4009>.

Dr MATEUSZ MARCINIAK – Pracownia Pedagogiki Szkolnej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Szamarzewskiego 89 (bud. D), 60-568 Poznań; e-mail: mateusz.marciniak@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7131-626X>.

Dr hab. EWA KARMOLIŃSKA-JAGODZIK, prof. UAM – Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzieży, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Szamarzewskiego 89 (bud. D), 60-568 Poznań; e-mail: ekarmoli@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6076-8087>.

Dr BOŻENA KANCLERZ – Zakład Socjopedagogicznych Problemów Młodzieży, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu; adres do korespondencji: ul. Szamarzewskiego 89 (bud. D), 60-568 Poznań; e-mail: b.k@amu.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5496-2139>.

bowiem liczne przeobrażenia w wielu obszarach funkcjonowania człowieka. W debacie publicznej oraz dyskursie naukowym pojawiają się pytania o to, jaka będzie rzeczywistość postpandemiczna oraz jakie wyzwania będzie niosła za sobą dla partycypującej w jej przestrzeni jednostki (IPWC, 2020; Wawrzonek, 2020; Dymecka, 2021; Zakaria, 2021). Warto zatem poddać bliższemu oglądowi opinie i poglądy na temat pandemii osób, które bezpośrednio jej doświadczyły. Rozważania podjęte w niniejszym artykule zostały poświęcone analizie zmian sytuacji materialnej i zawodowej młodzieży akademickiej, będących skutkiem pandemii, na podstawie uzyskanych wyników własnych badań zespołowych oraz przeglądu innych eksploracji badawczych przeprowadzonych w tym okresie z udziałem studentów oraz młodych dorosłych. Należy zaakcentować, iż tekst zawiera jedynie wycinek uzyskanych danych w ramach szerszego projektu *Młodzież akademicka w okresie pandemii COVID-19*¹, dotyczącego wybranych sfer życia, takich jak: relacje koleżeńskie, relacje z partnerami i z rodzicami, kariera zawodowa, życie wewnętrzne/rozwój duchowy oraz aktywność społeczno-obywatelska.

Młodzież akademicka, podobnie jak inne grupy społeczne, odczuła wpływ pandemii na swoje życie. Jedną z istotnych zmian, o której nie sposób zapomnieć, związana była z decyzją polskiego rządu o zawieszeniu zajęć stacjonarnych w szkołach i na uczelniach wyższych od dnia 16 marca 2020 r. (Dz.U. 2020, poz. 410; Dz.U. 2020, poz 455)². Począwszy od 25 marca 2020 r. na placówki oświaty nałożono obowiązek prowadzenia kształcenia zdalnego, który w konsekwencji narastającego zagrożenia epidemicznego i regulacji ministerialnych, został utrzymany do końca roku akademickiego 2020/2021. Wiele uczelni podjęło również decyzję o realizacji programu studiów w trybie zdalnym także w trakcie kolejnego roku akademickiego 2021/2022.

Przeobrażenia pandemiczne nie ominęły również sfery aktywności zawodowej młodzieży akademickiej. Różnorodne raporty badawcze donoszą, że modyfikacje mające miejsce na tym polu jej aktywności raczej nie należą do napawających optymizmem. Aktywni zawodowo młodzi ludzie doświadczyli

¹ Projekt był realizowany na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przez zespół w składzie: dr Mateusz Marcinak, prof. UAM dr hab. Ewa Karmolińska-Jagodzik, dr Lucyna Myszk-Strychalska, dr Bożena Kanclerz i dr Paulina Peret-Drażewska.

² Jak również rozporządzenia wydawane przez odpowiednich ministrów sprawujących pieczę nad określonymi typami szkół wyższych, tj. Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej (uczelnie morskie), Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (uczelnie artystyczne), Ministra Obrony Narodowej (uczelnie wojskowe), Ministra Zdrowia (uczelnie medyczne), Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (uczelnie służb państwowych), Ministra Sprawiedliwości (uczelnie nadzorowane przez Ministra Sprawiedliwości).

zmiany sposobu pracy na pracę zdalną z inicjatywy pracodawcy lub w wyniku odgórnych decyzji władz państwowych (Kuliberda, Magdziak, Olesiewicz, Pankowska, Strojek, Wiśniewski, Żak, Siermińska-Warczak, 2021). Wielu młodych dorosłych wskazuje na zmniejszenie wymiaru godzin pracy, utratę pewności zatrudnienia i zarobkowania lub zamknięcie miejsc pracy, co przyczynia się do podniesienia u nich poziomu odczuwanego lęku uogólnionego oraz objawów depresji (Gambin, Sękowski, Woźniak-Prus, Cudo, Hansen, Gorgol, Huflejt-Łukasik, Kmita, Kubicka, Łyś, Maison, Oleksy, Wnuk, 2020). Raport *People at Work 2021: A Global Workforce View* (ADP Research Institute, 2020) dowodzi, że młodzież aktywna na rynku pracy, była zmuszona do przyjęcia nowych obowiązków zawodowych w czasie pandemii, zaś jej znacząca część nie została do nich odpowiednio przygotowana.

Analizy Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO – International Labour Organization) wykazały, że w maju 2020 roku 17,4% osób w wieku od 18 do 29 lat na całym świecie straciło pracę w następstwie pandemii. Z kolei raport Institute of Student Employers, dowodzi, że liczba stanowisk pracy dla młodych ludzi uległa znaczącemu zmniejszeniu w porównaniu z wcześniejszymi latami. Podobnych danych dostarczają badania Eurostatu (2020), które donoszą o wzroście stopy bezrobocia wśród osób do 25 roku życia w czasie ostatnich dwóch lat. Znaczący poziom ryzyka i niepewności towarzyszący karierom zawodowym młodzieży przyczynił się do przypisania im miana „Pokolenia Lockdown” (International Labour Organization, 2020). Określenie to charakteryzuje w szczególności absolwentów szkół i uczelni wyższych z lat 2020-2021, którzy zmuszeni byli do rozpoczęcia aktywności na rynku pracy w czasie – powszechnej w wielu firmach – pracy zdalnej i obowiązujących obostrzeniach sanitarnych, a zatem zobowiązano ich do zmierzenia się z trudnościami, jakich nie doświadczali wcześniejsze pokolenia. Niniejsze dane dowodzą, że zmiany, które nastąpiły w czasie pandemii COVID-19, mogą mieć negatywny wpływ na biografię zawodową młodych dorosłych (oraz pozostałe sfery aktywności) w długoterminowej perspektywie czasowej.

Raport *More in Common* (2021) donosi, że sytuacja finansowa w okresie pandemii u większości młodych ludzi znacząco się pogorszyła (wskazuje na to 40,0% badanych w wieku 18-24 lata i 47,0% w wieku 25-39 lat) lub jej niepewność wzbudza ich obawy (strach o sytuację materialną przejawia 38,0% osób w wieku 18-24 lata i 46,0% w wieku 25-39 lat). Sytuacja finansowa gospodarstw domowych martwi także ponad połowę młodzieży badanej przez firmę Mindshare (2021). Wygenerowany przez nią raport donosi, że jedynie 14,0% osób w wieku 18-24 lata dostrzega poprawę swoich dochodów w tym

czasie, zaś 46,0% z nich nie zarejestrowało w niej zmian. Podobnych danych dostarcza dokument *European Consumer Payment Report 2020* (Intrum, 2020), który dowodzi zmniejszenia dochodów 63,0% młodych dorosłych (18-21 lat) na skutek pandemii oraz sygnalizuje ich trudności z regulowaniem należności za długi. Utratę poczucia stabilności finansowej dostrzegają także studenci, którzy w czasie lockdownu utracili lub musieli zrezygnować z pracy (Niezależne Zrzeszenie Studentów, 2020). Optymistyczne w tym obszarze nie są również prognozy dotyczące przyszłości młodzieży, które szacują, że finansowe skutki pandemii będą najbardziej odczuwane przez osoby do 25. roku życia (Portal Rynekpracy.pl, 2020). Przewiduje się, iż gratyfikacje finansowe osób, które w niedalekiej przyszłości rozpoczną swoją aktywność zawodową będą o ponad 6,0% niższe, niż wcześniejszych pokoleń (największej straty mają doświadczyć absolwenci szkół wyższych) (Kutwa, 2021). Warto podkreślić, że pandemia przyczyniła się do większego doceniania bezpieczeństwa finansowego przez Polaków (Żebrowski, 2021).

2. METODOLOGIA BADAŃ

Podstawowe założenie modelu badawczego skonstruowanego na potrzeby projektu *Młodzież akademicka w okresie pandemii COVID-19* wynikają z tego, że sfery funkcjonowania młodzieży akademickiej w obszarach kariery zawodowej, życia rodzinnego i rówieśniczego, duchowości oraz zaangażowania obywatelskiego prawdopodobnie ulegną zmianie, ze względu na czynniki związane z zagrożeniem życia, koniecznością przeobrażeń w jej codziennym funkcjonowaniu związanym z lockdownem oraz zmiennymi odnoszącymi się do cech osobowościowych. W niniejszym artykule zaprezentowano zgromadzony materiał empiryczny dotyczący sytuacji zawodowej i materialnej osób biorących udział w badaniu w czasie pandemii COVID-19, podejmując próbę odpowiedzi na pytanie: Jaka jest sytuacja zawodowa i materialna młodzieży akademickiej w czasie pandemii, jakie zmiany zostały spowodowane w jej wyniku w tych obszarach oraz jakie zmienne je różnicują?

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego w celu zgromadzenia danych statystycznych i faktów na temat opisywanego zjawiska, jakim jest zmiana egzystencji studentów w wyżej wymienionych płaszczyznach, które mają istotny wpływ na ich zachowania, podejmowane decyzje i partycypację w codziennej rzeczywistości, co w efekcie pozwoliło na określenie zasięgu, natężenia i zakresu tych modyfikacji. Badanie miało charakter ilościowy.

Pozwoliło to na stosunkowo dokładne określenie skali i rozmiaru zachodzących przemian w czasie lockdownu spowodowanego pandemią COVID-19 poprzez poddanie ich obróbce statystycznej.

W sondażu została wykorzystana ankieta internetowa CAWI (Computer Assisted Web Interview). Ze względu na specyfikę zaistniałej sytuacji był to jedyny możliwy sposób prowadzenia badania. Autorzy badania mają świadomość ograniczeń wynikających zarówno z drogi dystrybucji ankiety oraz posiadają świadomość zawężenia grona respondentów do osób, które zdecydowanie chętniej biorą udział w tego typu badaniach. Rezultatem takiej organizacji prowadzonych eksploracji jest brak reprezentatywności ich wyników. Przeprowadzone analizy mają charakter eksploracyjny. Do ich realizacji wykorzystano portal ZOHO, uwzględniający m.in. ochronę danych i anonimowość osób wypełniających kwestionariusz ankiety. W badaniu zastosowano celowy dobór próby. Rozpowszechnienie narzędzia badawczego nastąpiło poprzez Biura Obsługi Studenta, na wybranych uczelniach, które wyraziły zgodę na udział w badaniu.

Podjęte eksploracje zostały przeprowadzone w czasie izolacji społecznej spowodowanej pandemią wirusa SARS-CoV-2 początkowo określanej mianem pandemii COVID-19. Od maja 2020 roku rozpoczęto rozpowszechnianie ankiety wśród respondentów. Ostatnie dane wpłynęły w lipcu 2020. Ze względu na odbywające się wakacje nie była możliwa dystrybucja danych i kolejne odpowiedzi studentów zostały zarejestrowane w okresie od października 2020 do stycznia 2021 roku. Można zatem uznać, że ankietowani wypełniali kwestionariusz w okresie najsilniejszych obaw i stanu kryzysowego, żyjąc w dużej niepewności oraz sytuacji konieczności dostosowywania się do szeregu ograniczeń i zmian codzienności.

Zmienne zależne i niezależne poddane oglądowi w procesie eksploracji badawczej zostały umieszczone w Tabeli 1.

Tabela 1. Zmienne zależne i niezależne poddane analizom podczas badania

Narzędzie	Źródło	Zmienne/wskaźniki	Uzasadnienie wyboru
Autorski kwestionariusz ankiety	Analizy własne	Zmienne zależne przedstawione w artykule: obecna sytuacja zawodowa, zmiana sytuacji zawodowej w związku z pandemią SARS-CoV-02, sytuacja materialna, zmiana sytuacji materialnej w związku z pandemią SARS-CoV-02	Pomiar, określenie rodzaju zmiany w wyniku pandemii SARS-CoV-02. Zmienne zostaną wykorzystane w procesie zgłębienia wiedzy na temat wybranych obszarów problemowych i wykazania związku ze zmiennymi niezależnymi.
Zmienne socjo-demograficzne	Pytania metryczkowe stosowane w obszarze zdrowia publicznego oraz specyficzne w związku z COVID-19	Zmienne niezależne: wiek, płeć, dyscyplina studiowanej wiedzy, typ uczelni, tryb studiów, wyniki dydaktyczne uzyskiwane na studiach, miejsce pochodzenia, doświadczenia związane z pandemią (przebywanie na kwarantannie, izolacja społeczna spowodowana powrotem z zagranicy, zachorowania w najbliższym otoczeniu)	Charakterystyka badanej grupy. Zmienne zostaną wykorzystane jako kryterialne do porównań międzygrupowych w populacji.

Źródło: opracowanie własne.

3. SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

W badaniu uczestniczyło 1259 osób w wieku od 21 do 49 lat. Młodzież do 21 roku życia stanowiła 15,1% (N=189) ankietowanych, co czwarty badany miał 22 lata (26,5%/N=332), co piąty – 23 (21,8%/N=274), 24-latkowie stanowili 13,8% grupy badawczej (N=173), 25-latkowie – 9,4% (N=118), zaś osoby powyżej 25 roku życia – 13,5% (N=169). Respondentami byli studenci (7,2%/N=90) i studentki (92,8%/N=1163) studiów stacjonarnych (69,2%/N=869) i niestacjonarnych (30,8%/N=389) z całej Polski, przy czym zdecydowana większość (91,6%/N=1151) to studenci szkół publicznych, pozostali – szkół niepublicznych (8,4%/N=105). Głównie byli to studenci nauk humanistycznych

(39,2%/N=492) i społecznych (53,5%/N=672), pozostałe kierunki reprezentowała młodzież studiująca nauki ścisłe i przyrodnicze (2,5%/N=31), medyczne (2,2%/N=27), inżynieryjno-techniczne (1,4%/N=18) oraz związane ze sztuką (1,2%/N=15). Ponad połowa badanych (69,2%/N=869) to osoby studiujące w trybie stacjonarnym, zaś pozostałe osoby (30,8%/N=386) – studiujące w trybie niestacjonarnym. Pod względem wyników dydaktycznych osiągniętych na studiach dominowała grupa osób uzyskujących średnią ocen mieszczącą się w przedziale 4,0-4,49 stanowiąca 56,8% respondentów (N=705). Średnią stopni powyżej 4,5 legitymował się co czwarty z nich (25,2%/N=313), zaś poniżej średniej 3,99 – 18% badanych (N=223).

Prawie połowa respondentów (42,0%/N=528) to osoby pochodzące z terenów wiejskich, co trzeci badany (29,5%/N=371) jako miejsce pochodzenia wskazywał małe miasteczko (do 50 tysięcy mieszkańców), miasto o średniej wielkości (od 50 do 200 tysięcy mieszkańców) – 14,7% badanych (N=185), a pozostałe osoby (13,8%/N=174) – duże miasta wojewódzkie (powyżej 200 tysięcy mieszkańców). W związku z pandemią COVID-19 prawie połowa studentów (46,1%/N=569) deklarowała powrót do domu rodzinnego na czas lockdownu.

4. SYTUACJA ZAWODOWA I MATERIALNA MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ W CZASIE PANDEMII COVID-19 – WYNIKI BADAŃ

W celu dookreślenia sytuacji zawodowej respondentów w czasie pandemii COVID-19 poproszono ich o ustosunkowanie się do pytania: Które stwierdzenie najlepiej opisuje Pana/Pani obecną sytuację zawodową? Uzyskane wyniki badań przedstawione w Tabeli 2 wskazują, że prawie co trzecia osoba wypełniająca kwestionariusz ankiety (27,5%/N=341) pracuje na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, co piąta (21,1%/N=262) – na umowę zlecenie, zaś co dziesiąta – sezonowo (9,7%/N=121) lub dorywczo (11,1%/N=138). Jedynie 30,6% młodzieży akademickiej zadeklarowało, że nie podejmuje pracy zawodowej, co oznacza, że zdecydowana większość respondentów (69,4%/N=862) przejawia aktywność zawodową. Można odnotować, że podejmowanie pracy sezonowej (67,5%/N=79), dorywczej bez umowy (58,1%/N=79) oraz nieposiadanie zatrudnienia (59,2%/N=221) to cecha charakterystyczna dla osób, które w wyniku pandemii ponownie zamieszkały z rodzicami ($\chi^2=129,049$; $df=4$; $p\leq 0,001$).

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi badanej młodzieży akademickiej na pytanie:
Które stwierdzenie najlepiej opisuje Pana/Pani obecną sytuację zawodową?

Forma zatrudnienia	Liczba udzielonych odpowiedzi (N) ³	Odsetek udzielonych odpowiedzi (%)
Pracuję na pełen etat (umowa o pracę)	341	27,5%
Pracuję na umowę zlecenie	262	21,1%
Pracuję sezonowo	121	9,7%
Pracuję dorywczo (bez umowy)	138	11,1%
Nie pracuję	380	30,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Tabela 3. Rozkład odpowiedzi badanej młodzieży akademickiej na pytanie:
Czy zmieniła się Pana/Pani sytuacja zawodowa (typ umowy, forma pracy, itp.)
w związku z pandemią SARS-CoV-02?

Zmiana sytuacji zawodowej	Liczba udzielonych odpowiedzi (N)	Odsetek udzielonych odpowiedzi (%)
Nie	941	75,3%
Tak	308	24,7%
Rodzaj zmiany⁴		
przejsie na pracę zdalną	46	3,7%
utrata pracy	93	7,5%
zawieszenie działalności miejsca pracy	61	4,9%
pozbawienie możliwości zarobkowania, trudności ze znalezieniem pracy	38	3,1%
obniżenie wynagrodzenia/zmniejszenie godzin pracy	61	4,9%
zmiana pracy, znalezienie pracy	44	3,5%
zmiana zakresu wykonywanych obowiązków, formy lub warunków pracy	17	1,4%
zwiększenie liczby godzin pracy	9	0,7%
przebywanie na zwolnieniu lekarskim	3	0,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

³ Suma liczby odpowiedzi jest niższa od 1259, ponieważ nie wszyscy badani ustosunkowali się do tego pytania.

⁴ Suma liczby odpowiedzi jest wyższa, niż 308, ponieważ niektóre osoby wskazywały na kilka rodzajów zmian sytuacji zawodowej w jednej wypowiedzi.

Zgromadzony materiał empiryczny (Tabela 3) dowodzi, że w wyniku pierwszej fali pandemii COVID-19 sytuacja zawodowa zmieniła się u prawie co czwartej (24,7%/N=308) osoby biorącej udział w badaniu. Niniejsze modyfikacje miały różny charakter, przy czym najczęściej wskazywały na jej pogorszenie (17,0%/N=211), co odnosiło się do utraty zatrudnienia, zawieszenia działalności miejsca pracy czy wykonywania większej liczby obowiązków. W przypadku niewielkiego odsetka osób odnosiły się one do zmiany formy pracy (4,5%/N=56) np. na pracę zdalną, zaś dla zaledwie 2,5% respondentów (N=31) wiązały się z poprawą sytuacji zawodowej.

Analizy statystyczne zgromadzonego materiału empirycznego ukazują istotną zależność między zmianą sytuacji zawodowej a wiekiem badanych ($\chi^2=14,355$; $df=5$; $p=0,014$) oraz rokiem studiów ($\chi^2=21,749$; $df=4$; $p\leq 0,001$). Modyfikacja obszaru aktywności zawodowej częściej występowała u starszej młodzieży akademickiej (23 lata – 25,7%/N=70; 24 lata – 26,0%/N=45, 25 lat – 33,9%/N=40, powyżej 25 roku życia – 27,5%/N=46; drugi rok studiów licencjackich – 23,1%/N=54; trzeci rok studiów licencjackich – 25,5%/N=126; pierwszy rok studiów magisterskich – 23,8%/N=45; drugi rok studiów magisterskich – 35,6%/N=57), niż u osób do 21 roku życia (16,0%/N=30) lub będących na pierwszym roku studiów licencjackich (13,4%/N=21). Prawidłowość ta jest logiczna zważając na to, że studenci na późniejszych latach studiów częściej podejmują pracę zarobkową, niż ich młodszy koledzy, w związku z czym przeobrażenia tej sfery ich aktywności są bardziej prawdopodobne. Zmiany sytuacji zawodowej częściej doświadczały osoby pochodzące ze średnich (26,8%/N=49) i dużych miast wojewódzkich (34,1%/N=59), niż mieszkające na wsi (22,1%/N=116) i w małych miastach (22,9%/N=84) ($\chi^2=11,219$; $df=3$; $p=0,011$). Respondenci, pozostający w związkach partnerskich (35%/N=86) lub związkach nieformalnych (24,9%/N=112), częściej zauważali przeobrażenia w swojej sferze życia zawodowego, niż będące w związku małżeńskim (19,1%/N=18) lub określające siebie jako singli (20,0%/N=91) ($\chi^2=20,914$; $df=3$; $p\leq 0,001$). Zmiana obszaru aktywności zawodowej częściej dotyczyła osoby bezdzietne (25,6%/N=297), niż posiadające potomstwo (12,5%/N=11) ($\chi^2=7,555$; $df=1$; $p=0,006$). Ponadto przeobrażenia sytuacji zawodowej częściej dotyczyły osób posiadających niestabilną sytuację w pracy – zatrudnionych na podstawie umowy zlecenie (41,2%/N=108) lub dorywczo bez umowy (35,0%/N=48), niż mających umowę o pracę (24,9%/N=85) ($\chi^2=91,683$; $df=4$; $p\leq 0,001$).

Sytuację zawodową badanej młodzieży akademickiej dookreśla analiza jakościowa wypowiedzi dotyczących zmian wprowadzonych w wyniku pandemii. Najczęściej wskazywano utratę pracy (7,5%/N=93) z powodu zamknięcia miejsca

pracy (4,9%/N=61) głównie w branży gastronomicznej, rozrywkowej (np. strefy animacji dla dzieci, puby, imprezy okolicznościowe), sportowej (prowadzenie treningów), hotelowej, handlowej, pozbawienia możliwości realizowania korepetycji (strach o zakażenie wirusem). Powodów takiego obrotu spraw młodzież dopatrywała się m.in. w nieprzedłużaniu umów o pracę w momencie ich zakończenia, etapowym zmniejszaniu wymiaru czasu pracy i finałowej likwidacji danego stanowiska, odwołaniu lub odraczeniu rozmów kwalifikacyjnych, konieczności zmiany miejsca zamieszkania na czas pandemii (np. powrót do domu rodzinnego) lub przebywaniu na kwarantannie. Charakterystykę swojej sytuacji zawodowej, wpisującą się w tenże kontekst, przedstawia jedna z respondentek: „Pracowałam na umowę zlecenie w gminnej świetlicy dla dzieci, umowę mam podpisaną do czerwca bieżącego roku, jednak od 11 marca nie prowadzę zajęć i nie dostaję wynagrodzenia. Nie dostałam możliwości pracy zdalnej” (A63)⁵. Niektóre wypowiedzi badanych studentów sygnalizowały pogorszenie warunków pracy poprzez brak płatnych nadgodzin, pozbawienie premii czy zmniejszenie liczby godzin pracy w wyniku przejścia na tryb pracy zdalnej, czego skutkiem było obniżenie ich wynagrodzenia (4,9%/N=61) lub podejmowanie nisko satysfakcjonującej pracy w celu posiadania źródła dochodu. Wspomina o tym jedna z badanych osób: „Zostałam zwolniona z moich dwóch miejsc pracy, przez dwa miesiące byłam bezrobotna, później znalazłam pracę, dzięki której mam środki na życie, natomiast nie jest to moja wymarzona praca, bądź taka, która sprawia mi przyjemność” (A737). Część badanych osób zgłaszała spadek satysfakcji z wykonywanych zawodowo zajęć. Niniejszej prawidłowości można dopatrzeć się m.in. w wypowiedziach dwóch studentek: „W pracy bardzo ceniłam sobie kontakt bezpośredni z dziećmi – teraz jestem zmuszona pracować online! Na podstawie nowych warunków pracy – zaangażowanie w pracy online – nie otrzymuję pieniędzy z uwagi na to, że firma ma ciężką sytuację” (A92) oraz: „Jestem nauczycielem. Z powodu zawieszenia zajęć dydaktycznych nie mogę w pełni realizować swojej pracy” (A115).

Osoby, deklarujące poprawę swojej sytuacji zawodowej na skutek pandemii, zwracały uwagę na otrzymywanie większej liczby zleceń w popytowych w tym czasie w branżach (np. dezynfekcja pomieszczeń), możliwość podjęcia dodatkowego zatrudnienia (głównie w trybie online i ze względu na większą ilość wolnego czasu), ograniczenie etatów w miejscu zatrudnienia i otrzymanie przydziału dodatkowych godzin (0,7%/N=9) lub też znalezienie nowej pracy (3,5%/N=44). Z kolei zmiana formy pracy (1,4%/N=17) wiązała się z przejściem na pracę w trybie zdalnym (wskazywały na nią przede wszystkim osoby pracujące

⁵ Symbol zamieszczony w nawiasie odpowiada oznaczeniu kwestionariusza ankiety, z którego pochodzi przytoczona wypowiedź respondenta.

w edukacji) lub zmianę pracy na inną z powodu zamykania miejsc pracy w wybranych branżach lub przejściem do innego sektora zatrudnienia.

Pogorszenie sytuacji zawodowej częściej występowało u kobiet (71,4%/N=200; mężczyźni – 64,7%/N=11), zaś jej polepszenie częściej charakteryzowało mężczyzn (29,4%/N=5; kobiety – 8,9%/N=25) ($\chi^2=8,368$; $df=2$; $p=0,015$). Zmienną różnicującą odpowiedzi respondentów był również tryb studiów ($\chi^2=15,313$; $df=2$; $p=\leq 0,001$). Dowiodła ona, że osoby studiujące w trybie stacjonarnym częściej doznawały pogorszenia sytuacji zawodowej (76,3%/N=158; tryb niestacjonarny – 57,8%/N=52), zaś studiujące w trybie niestacjonarnym częściej doświadczały zmiany formy pracy (32,2%/N=29; tryb stacjonarny – 13,0%/N=27). Ponadto zmiana formy pracy (35,7%/N=30) oraz polepszenie sytuacji zawodowej (16,7%/N=14) najczęściej charakteryzowały młodzież akademicką zatrudnioną w trybie umowy o pracę, zaś jej pogorszenie – młodzież pracującą dorywczo bez umowy (82,6%/N=38) ($\chi^2=45,678$; $df=8$; $p=\leq 0,001$).

Badani zostali również poproszeni o określenie swojej sytuacji materialnej (zestawienie otrzymanych wyników zawiera Tabela 4.). Prawie połowa respondentów definiuje ją jako dobrą (48,0%/N=598), co oznacza, że nie mają oni trudności z pokrywaniem należności związanych z realizacją podstawowych potrzeb finansowych, jednak nie mogą pozwolić sobie na poczynienie oszczędności. Co trzecia badana osoba deklaruje, że pozostaje w bardzo dobrej kondycji ekonomicznej (38,6%/N=481) – wynika z tego, że spora część posiadanych przez nich pieniędzy może zostać odłożona. Co dziesiąty (11,4%/N=142) przedstawiciel młodzieży akademickiej pozostaje w trudnej sytuacji finansowej, a zatem nie dysponuje środkami na opłacenie podstawowych wydatków. Najmniejszy odsetek badanych wynoszący 2,1% (N=26) pozostaje na utrzymaniu rodziców.

Tabela 4. Rozkład odpowiedzi badanej młodzieży akademickiej na pytanie:
Jaka jest Pana/Pani sytuacja materialna?

Określenie sytuacji materialnej	Liczba udzielonych odpowiedzi (N)	Odsetek udzielonych odpowiedzi (%)
Pozostają na utrzymaniu rodziców	26	2,1%
Moja sytuacja materialna jest trudna (mam czasami trudności w opłaceniu podstawowych wydatków)	142	11,4%
Moja sytuacja materialna jest dobra (wystarcza mi na podstawowe wydatki, ale nie ma mowy o odkładaniu)	598	48,0%
Moja sytuacja materialna jest bardzo dobra (wystarcza mi na podstawowe wydatki i jeszcze można sporo odłożyć)	481	38,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Pierwszy etap pandemii COVID-19 przyczynił się do zmiany sytuacji materialnej (Tabela 5) niemal co trzeciego badanego studenta lub studentki (27,4%/N=343). W większości przypadków było to równoznaczne z pogorszeniem się ich położenia finansowego (19,2%/N=234) lub osoby, która współdzieli z nimi gospodarstwo domowe (1,6%/N=19) oraz niepewnością swoich dochodów (1,2%/N=14). Jedynie 3,5% respondentów (N=42) zauważyło u siebie poprawę kondycji ekonomicznej w tym okresie.

Tabela 5. Rozkład odpowiedzi badanej młodzieży akademickiej na pytanie: Czy zmieniła się Pana/Pani sytuacja materialna w związku z pandemią SARS-CoV-02?

Zmiana sytuacji materialnej		Liczba udzielonych odpowiedzi (N)	Odsetek udzielonych odpowiedzi (%)
Nie		908	72,6%
Tak		343	27,4%
Rodzaj zmiany⁶			
	niepewność sytuacji materialnej	14	1,2%
	pogorszenie sytuacji materialnej	234	19,2%
	pogorszenie sytuacji materialnej osoby, z którą dzielę koszty utrzymanie	19	1,6%
	poprawa sytuacji materialnej	42	3,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Odpowiedzi badanych dotyczące zmiany sytuacji materialnej były istotnie statystycznie różnicowane pod względem wieku ($\chi^2=11,574$; $df=5$; $p=0,041$), miejsca pochodzenia ($\chi^2=17,245$; $df=3$; $p=0,001$), sytuacji rodzinnej ($\chi^2=18,044$; $df=4$; $p\leq 0,001$) oraz rodzaju sytuacji materialnej ($\chi^2=116,567$; $df=2$; $p\leq 0,001$). Przeobrażeń w obszarze życia materialnego częściej doświadczała starsza młodzież akademicka (23 lata – 30,6%/N=83; 24 lata – 28,5%/N=49; 25 lat – 35,9%/N=42), niż osoby z młodszych lat studiów (21 lat – 24,5%/N=46; 22 lata – 22,1%/N=73). Podobną prawidłowość można odnotować w przypadku miejscowości, z której pochodziła. Większe prawdopodobieństwo doświadczenia zmiany usytuowania ekonomicznego generowało miasto o dużej liczbie (pow. 250 tys. mieszkańców – 38,5%/N=67; 50-250 tys. mieszkańców – 32,2%/N=59), niż tereny wiejskie (24,4%/N=128). Zmiana obszaru życia

⁶ Suma liczby odpowiedzi nie wynosi 343, ponieważ nie wszystkie osoby wskazujące na zmianę sytuacji materialnej uzasadniły swój wybór.

finansowego najczęściej spośród pozostałych grup badanych dotyczyła osób pozostających w związkach partnerskich (38,1%/N=94), zaś najrzadziej – będących singlami (23,7%/N=108). Ponadto zmiany sytuacji finansowej najczęściej doznawały osoby określające swoje położenie materialne jako trudne (62,9%/N=88), a najrzadziej badani w bardzo dobrej kondycji ekonomicznej (16,9%/N=81). Co ciekawe, młodzież akademicka przewidująca, że jej życie zmieni się w wyniku pandemii częściej wskazywała, że doświadczyła zmiany sytuacji materialnej (42,1%/N=173) ($\chi^2=68,055$; $df=1$; $p\leq 0,001$).

W celu dokonania wnikliwszego oglądu zmiany sytuacji materialnej badanych, poddano analizie jakościowej ich wypowiedzi na ten temat. Wykazała ona, że spadek ich kondycji finansowej w znaczącym stopniu był uwarunkowany trudnościami związanymi z pracą zawodową. Akcentowali oni, że w wyniku zamknięcia zakładu pracy, zmniejszenia wynagrodzenia za pracę w czasie pandemii, obniżenia stawki godzinowej, pozbawienia premii lub możliwości wyjazdu do pracy za granicę, nieprzysługiwania świadczenia postojowego lub utraty pracy – ich dochody zostały znacząco pomniejszone lub całkowicie utracone. W efekcie niniejszych prawidłowości część z nich powróciła na utrzymanie rodziców, została zmuszona do przejścia na utrzymanie przez partnera lub pożyczania pieniędzy od innych ludzi. Utratę niezależności finansowej podkreślają słowa dwóch badanych osób: „Zarabiałam zdecydowanie niewystarczająco pieniędzy, żeby przeżyć samemu. Gdyby nie wsparcie chłopaka, nie mogłabym opłacić rachunków, a co dopiero kupić sobie jedzenie” (A177) oraz: „Muszę być na utrzymaniu rodziców z czym czuje się niekomfortowo” (A790). Ponadto respondenci doświadczyli trudności w poczynieniu oszczędności lub nawet pokrycia podstawowych wydatków (np. opłaty rachunków za mieszkanie) oraz zostali pozbawieni możliwości powrotu do miasta, w którym podejmują studia. Obrazuje to jedna z wypowiedzi: „Zarabiam tylko na rachunki i podstawowe środki do życia. Niestety, nie mogę pozwolić sobie na większe wydatki, bądź odłożenie jakichkolwiek środków na czarną godzinę” (A737). Część młodzieży akademickiej radziła sobie żyjąc z oszczędności lub rezygnując z wydatków na przyjemności i rozrywki. Jej uwadze nie umknęło również zjawisko inflacji, wzrost cen, utrata stypendium, czy konieczność zakupienia sprzętu multimedialnego w związku z edukacją realizowaną w sposób zapośredniczony. Piszą o tym dwie studentki: „Posiadam mniej pieniędzy, bo nie było pracy i musiałam zakupić wyposażenie techniczne z powodu nauki zdalnej” (A319) oraz: „Zdecydowanie spaść mój poziom życia spowodowany nagłym wzrostem cen różnych produktów” (A719). Jedna z badanych zwróciła również uwagę na zwiększenie kosztów swojego utrzymania w czasie pandemii:

„Opłacam puste mieszkanie w miejscu, w którym studiuje, a mieszkam w mieście rodzinnym, gdzie również muszę opłacać rachunki” (A50).

Swoje piętno na położeniu materialnym respondentów odcisnęła także utrata pracy lub zmniejszenie wynagrodzenia osób wspólnie utrzymujących z nimi gospodarstwo domowe. Okoliczności te zostały nakreślone m.in. w dwóch poniższych wypowiedziach: „Mąż (również nauczyciel) został pozbawiony wszystkich dodatków (nadgodziny płatne – mimo ich wykonywania), a mała działalność, którą mąż prowadzi od marca, nie przynosi zupełnie dochodu” (A70) oraz: „Moi rodzice utracili pracę, przez co nasza sytuacja materialna stanowczo się pogorszyła” (A782). Z kolei niepewność pozycji materialnej najczęściej była związana z trudnościami w znalezieniu zatrudnienia. Pisze o tym jedna ze studentek: „Od kilku miesięcy staram się odkładać pieniądze, ponieważ podejrzewałam zwolnienia w mojej pracy. Na chwilę obecną daję sobie radę, aczkolwiek póki nie uda mi się znaleźć szybko pracy, następne miesiące zostają pod znakiem zapytania” (A92).

Osoby, które odnotowały poprawę swojej sytuacji materialnej w czasie pandemii zwracały uwagę na oszczędności, jakie poczyniły nie wydając pieniędzy na dojazdy na uczelnię czy do pracy oraz bilety autobusowe oraz różnorodne formy rozrywki objęte lockdownem i wynikające z powrotu do domu rodzinnego. Część badanych deklarowała, że podjęła się dodatkowej pracy zarobkowej ze względu na większą ilość wolnego czasu lub zatrudniła się w nowym miejscu oraz poprawiła zarobki pracując w popytowej branży. Taką tendencję sugerują następujące wypowiedzi: „Ze względu na specyfikę pracy mojego taty sytuacja poprawiła się. Jest to firma zajmująca się dezynfekcją skażeń biologicznych. Przez pandemię mają niekończące się zlecenia i pełne ręce pracy, co skutkuje większymi zarobkami i premiami.” (A957) oraz: „W związku z nauczaniem zdalnym posiadam więcej czasu i mogłam podjąć dodatkową pracę” (A228). Ponadto niektóre osoby akcentowały, że uzyskały nowe możliwości pracy dzięki przeniesieniu swojej aktywności zarobkowej do przestrzeni internetowej lub w wyniku wsparcia otrzymanego ze strony państwa mogły pozwolić sobie na dokonanie większych zakupów. Pisze o tym jedna ze studentek: „Dzięki tarczy antykryzysowej i nie wychodzeniu z domu kupiłam dużo rzeczy, na jakie nie było mnie wcześniej stać” (A573).

Ilościowa analiza zgromadzonego materiału empirycznego pod względem rodzaju zmiany sytuacji materialnej wykazała istotne statystycznie zależności między sytuacją rodzinną ($\chi^2=16,020$; $df=6$; $p=0,014$), posiadaniem potomstwa ($\chi^2=19,654$; $df=2$; $p\leq 0,001$) oraz rodzajem sytuacji materialnej ($\chi^2=67,007$; $df=4$; $p\leq 0,001$). Niepewność sytuacji finansowej najczęściej towarzyszyła

osobom pozostającym w związku małżeńskim (31,8%/N=7) i posiadającym dzieci (37,5%/N=9), jej pogorszenie – będącym w związku partnerskim (79,8%/N=71), niemającym potomstwa (77,5%/N=221) i pozostającym w trudnym położeniu materialnym (88,6%/N=70), zaś polepszenie – singlom (16,7%/N=16) i badanym określającym swoje uposażenie jako bardzo dobre (41,1%/N=30). Pogorszenie sytuacji materialnej stało się także cechą dookreślającą osoby, w opinii których życie zmieni się w wyniku pandemii (83,9%/N=151) ($\chi^2=17,825$; $df=2$; $p\leq 0,001$), zaś w szczególności doświadczających kryzysu pracy (25,6%/N=22) ($\chi^2=19,744$; $df=10$; $p=0,032$).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż są istotne statystycznie powiązania między sytuacją materialną i zawodową respondentów, a dotyczą one:

a) zmiany usytuowania finansowego i przeobrażeń zachodzących w obszarze ich aktywności zawodowej ($\chi^2=268,618$; $df=1$; $p\leq 0,001$);

b) ich położenia materialnego oraz doświadczanej przez nich zmiany sytuacji zawodowej ($\chi^2=26,891$; $df=2$; $p\leq 0,001$);

c) rodzaju zmiany w sytuacji materialnej i zmiany sytuacji zawodowej ($\chi^2=17,825$; $df=2$; $p\leq 0,001$);

d) sytuacji finansowej i rodzaju zmiany sytuacji zawodowej ($\chi^2=27,782$; $df=4$; $p\leq 0,001$);

e) rodzaju zmiany sytuacji materialnej i rodzaju zmiany sytuacji zawodowej ($\chi^2=65,963$; $df=4$; $p\leq 0,001$);

f) zmiany sytuacji materialnej i sytuacji zawodowej w czasie pandemii ($\chi^2=48,576$; $df=4$; $p\leq 0,001$).

Wykazały one, że ponad połowa osób, których sytuacja zawodowa się zmieniła, zaznała również modyfikacji kondycji materialnej (57,2%/N=111). Ponadto okazuje się, że osoby określające swoją sytuację finansową jako trudną (42,1%/N=59), częściej doznają modyfikacji sfery życia zawodowego, niż jednostki będące w dobrym (23,2%/N=138) lub bardzo dobrym (21,2%/N=101) położeniu materialnym. Dodatkowo, studenci dotknięci zmianą sytuacji zawodowej częściej doświadczali pogorszenia sytuacji finansowej (65,4%/N=151), niż osoby, której takiej zmiany nie odczuły (34,6%/N=80). Natomiast respondenci określający swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą, najczęściej z pozostałych grup doznawali polepszenia sytuacji zawodowej (18,2%/N=18) lub zmiany formy pracy (30,3%/N=30). Logiczne jest, że respondenci doznający pogorszenia sytuacji materialnej, deklarowali pogorszenie sytuacji zawodowej (86,6%/N=129), podobnie jak odnotowanie poprawy w jednym obszarze było równoznaczne z polepszeniem w drugim (57,9%/N=11). Co ciekawe, zmiany sytuacji materialnej najczęściej doświadczaly osoby zatrudnione na umowę

zlecenie (38,8%/N=101) lub podejmujące pracę dorywczą (40,6%/N=56), a najrzadziej posiadające umowę o pracę (22,9%/N=78). Obserwacje te dowodzą, że praca zarobkowa nie pozostaje bez znaczenia dla usytuowania ekonomicznego badanych.

5. Dyskusja i wnioski

Celem artykułu było przedstawienie sytuacji zawodowej i materialnej młodzieży akademickiej w czasie pandemii COVID-19 oraz nakreślenie przemian, jakie zostały spowodowane w jej wyniku w tych obszarach. Zgromadzony materiał empiryczny ukazuje zróżnicowany obraz przeżyć badanej grupy (m.in. przez zmienne socjodemograficzne i status socjoekonomiczny). Dowodzi, iż w początkowej fazie pandemii jedna czwarta badanych studentów doświadczyła zmiany w sferze życia zawodowego i finansowego, co w większości przypadków było równoznaczne z ich pogorszeniem. Wielu z nich spotkała utrata pracy zarobkowej spowodowana przede wszystkim zamknięciem miejsca pracy w wyniku lockdownu, zmniejszeniem wymiaru godzin pracy, obniżeniem zarobków lub przejściem na pracę w trybie zdalnym, co niejednokrotnie wiązało się ze spadkiem satysfakcji z wykonywanych obowiązków. Zmiany te nie były bez znaczenia dla położenia finansowego badanej młodzieży, która została zmuszona do pożyczania pieniędzy od innych ludzi lub powrotu na utrzymanie rodziców. Niniejsze prawidłowości dotyczyły głównie bezdzietnych młodych dorosłych po 24 roku życia, studiujących w trybie stacjonarnym, pracujących na podstawie umowy zlecenie lub dorywczo. Jedynie nieliczne grono badanych, które stanowili przede wszystkim mężczyźni, osoby utrzymujące status singla oraz pracujące w trybie umowy o pracę – doznało korzystnej zmiany zawodowej lub materialnej w okresie pandemii, co najczęściej wynikało z podejmowania aktywności zarobkowej w branżach popytowych w tym czasie. Dokonane analizy predestynują do wysnucia wniosku, że początkowa faza pandemii COVID-19 nie wprowadziła zmian w życiu zawodowym i materialnym większości badanych. Nie należy jednak ignorować tego, że niemalże co piąty respondent doświadczył pogorszenia jakości egzystencji w tych obszarach, co dowodzi negatywnego oddziaływania pandemii na życie znaczącego grona młodzieży akademickiej.

Otrzymane wyniki poczynionych eksploracji naukowych korespondują z innymi doniesieniami badawczymi w tych obszarach. Dla przykładu można w tym miejscu przywołać raport UNICEF (2020) pokazujący, iż zdania młodzieży na temat przyszłości są podzielone, bowiem z jednej strony co trzecia badana

osoba (35,8%) uważa, że pandemia zmieniła ich postrzeganie przyszłości na gorsze, zaś z drugiej strony niemalże taka sama grupa (38,9%) twierdzi, że ich ustosunkowanie się do mających nastąpić stanów rzeczy nie uległo przeobrażeniu nawet w wyniku doświadczenia COVID-19. W odniesieniu do sytuacji zawodowej, sygnalizuje on zróżnicowane położenie młodych ludzi w tym obszarze, w myśl którego u 42,0% badanych nic się nie zmieniło w sytuacji pracy, 15,4% nie mogło pracować w czasie pandemii, 15,3% miało obniżoną pensję, 11,8% znalazło nową pracę, 10,9% pracowało w zmniejszonym wymiarze godzin, a 5,2% straciło pracę z powodu pandemii. Podobne spostrzeżenie dotyczy uposażenia finansowego młodzieży, ponieważ 39,1% badanych uważa, że ich dochody są bez zmian, 24,1% odnotowało ich znaczny spadek, 21,1% nieznaczne zmniejszenie, 11,7% nieznaczny wzrost, zaś 4% znaczny wzrost. Zmiany w obszarze życia zawodowego i materialnego młodzieży spowodowane pandemią mogą mieć zatem dalekosiężne konsekwencje pogłębiania się nierówności społeczno-ekonomicznych, a co za tym idzie – niekorzystnie oddziaływać na solidarność społeczną.

Niniejsze obserwacje stanowią przyczynek dla poczynienia refleksji nad tym, czy zmiany spowodowane pandemią mogą mieć znaczenie rozwojowe dla badanej młodzieży. Z jednej strony utrata pracy i trudność pokrycia należności za bieżące wydatki – niesie ze sobą pejoratywne konsekwencje dla jej codziennego funkcjonowania. Z drugiej – przejście na pracę w trybie zdalnym (wskazywały na nią przede wszystkim osoby pracujące w edukacji) lub zmiana miejsca/branży zatrudnienia, może skutkować nie tylko nabyciem umiejętności cennych z perspektywy współczesnego rynku pracy, lecz także wzmocnieniem jej potencjału zatrudnialności. Prognozy odnośnie do przyszłości zawodowej młodych ludzi nie są pod tym względem optymistyczne. Obecnie odnotowuje się wzrost odsetka kategorii *neet* (UNICEF, 2020), *neither in employment nor in education and training* (Eurostat, 2020), a zatem młodzieży, która nie jest zatrudniona, nie uczy się oraz nie doksztalca. Ponadto obserwuje się wrastający udział młodych w grupach zagrożonych ubóstwem – *missing class* (Newman, Chen, 2007). Przewiduje się, że formujące się „Pokolenie Lockdown” będzie miało trudności ze znalezieniem stabilnego miejsca pracy, doświadczy wzmoczonej konkurencyjności na rynku pracy, a otrzymywane przez nie gratyfikacje finansowe będą niższe od wcześniejszych generacji (Kutwa, 2021). Zdania samych młodych są podzielone co do oceny skutków pandemii, bowiem zgodnie z raportem UNICEF (2020), prawie połowa z nich (49,0%) uważa, że oddziałuje ona negatywnie na ich szanse na rynku pracy, zaś niemal co piąta osoba (18,0%) dostrzega więcej możliwości zawodowych, niż dotychczas. Pomimo tego, że materialna i zawodowa przyszłość absolwentów szkół wyższych jest niepewna,

prezentują oni coraz wyższe oczekiwania odnośnie do swoich gratyfikacji finansowych, cenią sobie stabilność zatrudnienia, możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji oraz liczą na realne rozwiązania trudnej sytuacji reprezentantów młodego pokolenia na rynku pracy (PwC, Well.hr i Absolvent Consulting, 2021).

Kolejna kwestia wymagająca namysłu dotyczy studentów, którzy w wyniku pandemii zostali zmuszeni do powrotu do domu rodzinnego oraz na utrzymanie swoich rodziców. Uwadze nie umyka fakt zmiany relacji młodzieży ze swoimi rodzicami w okresie pandemii, w szczególności pogorszenie jej kontaktów ze swoimi matkami (Karmolińska-Jagodzik, Bartkowiak, 2021). W czasie dorastania „rodzina nie zajmuje się wejściami i wyjściami członków z systemu, tylko podstawową restrukturyzacją procesów interakcji niezbędną do zwiększenia niezależności nastolatków” (Goldenberg, Goldenberg, Łuczak, Młynarz, Siemieniuk, 2006, s. 41). Osiągnięcie autonomii psychicznej oraz fizycznej, związanej między innymi ze stworzeniem własnego gospodarstwa domowego oraz samodzielnością ekonomiczną, stanowi jedno z zadań okresu adolescencji (Jakubowska-Baranek, 2016; Myszka-Strychalska, 2020; Havighurst, 1981; Łapiński, 1988). Zjawiska gniazdowania (Piszczatowska-Oleksiewicz, 2014), wyłaniającej się dorosłości (*emerging adulthood*) (Arnett, 2007) oraz odroczonej dorosłości (Brzezińska i in., 2011) sygnalizują rozmywanie się granic w procesie tranzycji z dorastania do dorosłości, odwlekaniu przyjmowania pewnych zobowiązań przez młodych ludzi (takich jak założenie rodziny, opuszczenie domu rodzinnego czy przygotowanie zawodowe), co skutkuje eksperymentowaniem w różnych sferach życia i przedłużaniem się czasu moratorium (Merino, Gracia, 2006; Liberska, 2007). Warto jednak podkreślić, iż w większości przypadków prawidłowości te stanowią rezultat indywidualnych decyzji młodzieży (często również osób posiadających niezależność finansową) (Piszczatowska-Oleksiewicz, 2014), zaś sytuacja pandemii niejako przymusiła ich do dokonania wyboru o powrocie do domu rodzinnego. Problemy materialne i zawodowe, które w ich życiu wywołała, mogą zatem nasilić i dodatkowo wydłużyć proces odraczania momentu wyprowadzki od rodziny pochodzenia, co w swoich konsekwencjach w perspektywie długodystansowej może być dla niej dysfunkcjonalne.

Każda zmiana mająca miejsce w ludzkiej biografii może znamionować się rozwojowym, regresywnym lub destrukcyjnym charakterem (Matuszewska, 1997). Trudno jednoznacznie dookreślić właściwości przemian w sytuacji zawodowej i materialnej wywołanych przez pandemię COVID-19 w życiu badanej młodzieży akademickiej. Większość z nich co prawda wyróżnia się negatywną osobliwością, jednak ich ostateczny rezultat wcale nie musi mieć pejoratywnych konotacji dla jej egzystencji. Kryzysy związane z obawą

o otrzymanie i utrzymanie zatrudnienia lub pozycję na rynku pracy pojawiają się u młodych dorosłych stosunkowo często, zaś środowisko rodzinne stanowi dla nich istotne źródło wsparcia (także finansowego) (Suchodolska, 2016). Wnikliwe oszacowanie skutków pandemii dla rozwoju młodzieży wymaga jeszcze bardziej pogłębionych eksploracji badawczych (również longitudinalnych). Nie ulega jednak wątpliwości, że doświadczenie pandemii stawia kolejne wyzwania przed systemem edukacji, w ramach którego młodzi ludzie powinni otrzymać wsparcie w rozwijaniu umiejętności adaptowania się do dynamicznie zmieniających się warunków współczesnej rzeczywistości i radzenia sobie z kreowanymi przez nią przeszkodami.

BIBLIOGRAFIA

- ADP RESEARCH INSTITUTE (2020). Jak pandemia COVID-19 wpłynęła na globalnych pracowników? <https://www.adp.pl/wszystko-o-kadrach/zaangazowanie-pracownikow-zarzadzanie-talencem/people-at-work-2021-a-global-workforce-view/> [dostęp: 04.01.2022].
- ARNETT, J. J. (2007). *Adolescence and Emerging Adulthood: A Cultural Approach*. New Jersey: Pearson.
- BRZEZIŃSKA, A. I., KACZAN, R., PIOTROWSKI, K., RĘKOSIEWICZ, M. (2011). Odroczona dorosłość: fakt czy artefakt? *Nauka*, 4, 67-107.
- DYMECKA, J. (2021). Psychospołeczne skutki pandemii COVID-19. *Neuropsychiatria i Neuropsychologia*, 16(1-2), 1-10. DOI: 10.5114/nan.2021.108030.
- EUROSTAT (2019). *Glossary: Young people neither in employment nor in education and training (NEET)*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_\(NEET\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_(NEET)) [dostęp: 09.09.2019].
- EUROSTAT (2020). *Unemployment by sex, age and other typologies*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11054062/3-02072020-AP-EN.pdf/ce573d1a-04a5-6762-5b56-cb322cbdc5ac> [dostęp: 03.02.2022].
- GAMBIN, M., SĘKOWSKI, M., WOŹNIAK-PRUS, M., CUDO, A., HANSEN, K., GORGOL, J., HUFLEIT-ŁUKASIK, M., KMITA, G., KUBICKA, K., ŁYŚ, A.E., MAISON, D., OLEKSY, T., WNUK, A. (2020). *Uwarunkowania objawów depresji i lęku uogólnionego u dorosłych Polaków w trakcie epidemii Covid-19 – raport z pierwszej fali badania podłużnego*. http://psych.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/98/2020/05/Uwarunkowania_objawow_depresji_leku_w_trakcie_pandemii_raport.pdf [dostęp: 04.01.2022]
- GOLDENBERG, H., GOLDENBERG, I., ŁUCZAK, M., MŁYNARZ, M., SIEMIENIUK, K., (2006). *Terapia rodzin*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- HAVIGHURST, R. J. (1981). *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
- INSTITUTE OF STUDENT EMPLOYERS (ISE). <https://ise.org.uk/page/ISEPublications> [dostęp: 04.01.2022].
- INSTYTUT PROBLEMÓW WSPÓŁCZESNEJ CYWILIZACJI IM. MARKA DIETRICHA (IPWC) (2020). *Nauczenie po pandemii. Nowe pytania czy nowe odpowiedzi na stare pytania?* Warszawa: Wydawnictwo SGGW.

- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fourth edition Updated estimates and analysis*, 27 May 2020. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_745963.pdf [dostęp: 06.02.2022].
- INTRUM (2020). *European Consumer Payment Report 2020*. <https://www.intrum.com/media/8047/ecpr-2020-special-edition-white-paper.pdf> [dostęp: 03.02.2022].
- JAKUBOWSKA-BARANEK, J. (2016). (Nie)osiąganie autonomii psychicznej u młodzieży w kontekście relacji z rodzicami. W: E. Karmolińska-Jagodzik (red.), *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami. Wybrane konteksty edukacyjne* (s. 71-83). Leszno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Króla Stanisława Leszczyńskiego w Lesznie.
- KARMOLIŃSKA-JAGODZIK, E., BARTKOWIAK, A. (2021). Relacje młodych ludzi (18-25) z ich rodzicami w czasie pandemii COVID-19. *Społeczeństwo. Edukacja. Język*, 13, 185-206. DOI: 10.19251/sej/2021.13(12).
- KULIBERDA, A., MAGDZIAK, A., OLESIEWICZ, P., PANKOWSKA, A., STROJEK, J., WIŚNIEWSKI, K., ŻAK, E., SIEMIŃSKA-WARCZAK, C. (2021). *Wpływ epidemii COVID-19 na zmianę sposobu świadczenia pracy wśród studentów i osób z ich otoczenia wykonujących pracę zawodową*. Instytut Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. <https://prawoiekonomia.ukw.edu.pl/jednostka/instytut-prawa-ekonomii/aktywnosc-naukowa-studentow-ip/63127/raport-z-badan-naukowych-na-temat-wplywu-pandemii-covid-19-na-rynek-pracy> [dostęp: 05.01.2022].
- Kutwa, K. (2021). *Corona Generation. Growing Up in a Pandemic*, Kubisiak, A., Sawulski, J. (cooperation). Warsaw: Polish Economic Institute. <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/PIE-Corona-Generation.pdf> [dostęp: 01.02.2022].
- LIBERSKA, H. (2007). Współczesny obraz moratorium. W: B. Harwas-Napierała, H. Liberska (red.). *Tożsamość a współczesność. Nowe tendencje i zagrożenia* (s. 25–51). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- ŁAPIŃSKI, B. (1988). Rola rodziny w osiągnięciu autonomii przez dziecko w okresie dorastania. *Psychologia wychowawcza*, 31(5), 499-507.
- MATUSZEWSKA, M. (1997). Zmiany rozwojowe wczesnej dorosłości. *Forum Psychologiczne*, 2, 31-44.
- MERINO, R., GRACIA, M. (2006). Emancipation enlargement and the acquisition of autonomy by young people in Catalonia. *Young*, 14(1), 33-47.
- MINDSHARE (2021). *Jak koronawirus zmienił zwyczaje i postawy młodzieży w Polsce, Młodzi 2021*. <https://www.mindshareworld.com/poland/news/jak-koronawirus-zmieni-l-zwyczaje-i-postawy-mlodziezy-w-polscemindshare-polska-prezentuje-wyniki-badania> [dostęp: 18.02.2022].
- MORE IN COMMON (2021). *Wpływ COVID-19 na społeczeństwo. Polska*. <https://www.moreincommon.com/media/p4hmctco/more-in-common-the-new-normal-poland-pl.pdf> [dostęp: 25.01.2022].
- MYSZKA-STRYCHALSKA, L. (2020). Autonomia jako zadanie (auto)edukacyjne młodzieży. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48), (4) 107-120. DOI: 10.18290/rped20124-8.
- NEWMAN, S. K., CHEN, T. V. (2007). *The missing class. Portraits of the near poor in America*. Boston: Beacon Press.
- NIEZALEŻNE ZRZESZENIE STUDENTÓW (2020). *Sytuacja studentów w czasie epidemii koronawirusa*. Warszawa. https://nzs.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/NZS_Sytuacja-studentow_w-czasie-epidemii_koronawirusa.pdf [dostęp: 03.01.2022].
- OLEŚ, P. K. (2011). *Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość – zmiana – integracja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- PISZCZATOWSKA-OLEKSIEWICZ, M. (2014). Polscy gniazdownicy. O powodach, dla których dorosłe dzieci mieszkają z rodzicami, *Pogranicze. Studia Społeczne*, 24, 181-206.

- Portal Rynekpracy.pl. (2020) Na pandemii koronawirusa najwięcej tracą finansowo młodzi ludzie i kobiety. <https://rynekpracy.pl/wiadomosci/na-pandemii-koronawirusa-finansowo-straca-najwiecej-mlodzi-ludzie-i-kobiety> [dostęp: 04.01.2022].
- PWC, WELL.HR i ABSOLVENT CONSULTING. (2021). Młodzi Polacy na rynku pracy 2021. <https://www.pwc.pl/pl/publikacje/mlodzi-polacy-na-ryнку-pracy-2021.html> [dostęp: 20.04.2022].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Dz.U. 2020 poz. 410.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Dz.U. 2020, poz 455.
- SUCHODOLSKA, J. (2016). Młodzież i młodzi dorośli wobec kryzysu indywidualnego – potrzeba wsparcia społecznego w rozwoju psychicznej niezależności (i dojrzałej tożsamości). *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 2(10), 231-247. DOI:10.14746/kse.2016.10.18.
- UNICEF, ETF. (2020). *Preventing a „Lockdown generation” in Europe and Central Asia. Building resilient societies with young people in the era of COVID-19.* <https://www.unicef.org/ecal/media/14716/file/Lockdown%20generation.pdf> [dostęp: 06.02.2022].
- WAWRZONEK, A. (2020). Wyłaniający się rynek pracy – realia i wyzwania rzeczywistości post-pandemicznej, *Studia Edukacyjne*, 58, 123-145, DOI: 10.14746/se.2020.59.7.
- ZAKARIA, F. (2021). *Ten Lessons for a Post-Pandemic World*. New York: W.W. Norton & Company.
- ŻEBROWSKI, M. (2021). Badania ARC Rynek i Opinia przy współpracy z ERGO Hestia. *Pandemia zmienia system wartości Polaków.* <https://media.ergohestia.pl/pr/631683/pandemia-zmienia-system-wartosci-polakow> [dostęp: 19.02.2022].

MŁODZIEŻ AKADEMICKA W OKRESIE PANDEMII COVID-19:
SYTUACJA ZAWODOWA I MATERIALNA – EGZEMPLIFIKACJE BADAWCZE

STRESZCZENIE

Pandemia COVID-19 przyczyniła się do modyfikacji niemalże wszystkich sfer życia człowieka. Nie ominęły one również młodego pokolenia, które uważane jest za jedną z grup wiekowych najbardziej odczuwających jej skutki, jak i najłatwiej adaptującej się do zmieniających się warunków obecnej rzeczywistości. Celem niniejszego artykułu jest poddanie bliższemu oglądowi przeobrażeń obszarów sytuacji zawodowej i materialnej młodych ludzi mających miejsce w pandemii. Przedstawiono w nim wyniki badań naukowych stanowiących element szerszego projektu badawczego *Młodzież akademicka w okresie pandemii COVID-19*. Badania zostały przeprowadzone z udziałem studentów różnych trybów studiów (N=1259) z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety internetowej (CAWI). Zgromadzony materiał empiryczny poddano analizie jakościowej i ilościowej (zastosowane procedury statystyczne: współczynnik V-Cramera, test chi-kwadrat, jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA). Uzyskane dane wskazują na pogorszenie sytuacji materialnej i zawodowej co piątej badanej osoby, co dowodzi niekorzystnego oddziaływania pandemii na życie młodzieży akademickiej.

Słowa kluczowe: pandemia COVID-19; młodzież akademicka; sytuacja zawodowa; sytuacja materialna; zmiany społeczne.

ACADEMIC YOUTH DURING THE COVID-19 PANDEMIC:
PROFESSIONAL AND FINANCIAL SITUATION – RESEARCH EXAMPLES

SUMMARY

The COVID-19 pandemic has contributed to the modification of almost all spheres of human life. They also affected the young generation, which is considered to be one of the age groups most affected by its effects, as well as the most easily adapting to the changing conditions of the present reality. Therefore, the purpose of this article is to provide a closer look at the transformations in the areas of professional and financial situation of young people taking place in the pandemic. It presents the results of scientific research as part of a wider research project „Academic students during the COVID-19 pandemic”. The research was carried out with the participation of students of various modes of study (N = 1259) with the use of an online questionnaire (CAWI). The collected empirical material was subject to qualitative and quantitative analysis (applied statistical procedures: Cramer’s V-coefficient, chi-square test, one-way ANOVA). The obtained data indicate a deterioration of the financial and professional situation of every fifth respondent, which proves the negative impact of the pandemic on the lives of academic youth.

Keywords: COVID-19 pandemic; academic youth; professional situation; financial situation; social changes.